

תמצית מוסר

סיכום קצר וברור של דברי רבותינו בעלי המוסר

גליון 39 | ליקוטי אמרים – נפוצות ישראל | תנא דבי אליהו | ניסן ה'תשפ"ה

ליקוטי אמרים

חומר עוון חילול שבת – א' חיובו סקילה שהוא העונש החמור ביותר (שסדר החומר הוא עשה, לאו, מיתה בידי שמים, כרת, חנק, שריפה, סקילה), ואין קוברים נסקלים ונשרפים יחד עם נהרגים ונחנקים, מפני שהוא רשע יותר, וגם כשחילל שבת בלי התראה חייב כרת, וגם בניו בסכנה שימותו, ואף אם ריחם עליו הקב"ה ונעשה עני שהוא חשוב כמת, הרי גם זה צרה גדולה. ב' מי שהופקר אצלו איסור שבת ועובר עליו כמה פעמים בפרהסיא, נעשה מומר לכל התורה, ודינו כעכו"ם ממש ושחיטתו פסולה, דהוא ככופר במעשה בראשית. ג' יש בזה חילול ד' גדול שהעכו"ם חושבים שאין התורה חשובה בעיני ישראל, ועוון חילול ד' תשובה ויסורים אינם מכפרים אלא תולים, ורק מיתה ממרקה. ד' שבת שקולה כנגד כל המצוות. ה' השבת היא מקור הברכה, וממילא כהיום שנתרבו חילולי השבת התרבו גם היסורים. (פרק ח').

האי מאן דבעי למהוי חסידא – לרב יהודה יקיים מילי דנזיקין, והיינו שבימיו כל לימודם היה בסדר נזיקין, וכל חסידותם היתה בעניינים אלו שלא יזיק או יגרום נזק או שיסובב על ידו נזק אפי' באופן עקיף. לרבא יקיים מילי דאבות, והיינו שיתבונן בדרכי האבות וילך בדרכיהם, אברהם היה עמוד החסד, יצחק היה יסוד העבודה (וצריך להצטער על החורבן, ולהשלים זאת בלימוד ענייני הקרבנות), ויעקב היה יסוד התורה. וי"א שיקיים מילי שברכות, והיינו שיתבונן בכל יום במאה ברכות שהוא מברך. (פרק ט').

תפילה בלב נשבר על צרותינו בודאי לא תשוב ריקם – הנה אף שאסור להרהר אחר מידותיו של הקב"ה ואחרי הנהגתו, מ"מ מותר לאדם להציע טענותיו וצרותיו לפני הקב"ה, והקב"ה מתאוה לתפילותינו, וזרז אותנו לצעוק לפניו בעת צרה, ואף אדם שלא מגיע לו, אם מרבה בתחנונים הקב"ה עושה איתו חסד, וא"כ כל הצרות הם בגלל שאנו לא מתפללים מספיק. ולכן יתבונן האדם על מצבו, וכשנפשו מרה לו ישפוך שיח מלב נשבר ורוח נמוכה לפני ד', ותפילה כזו בודאי לא תשוב ריקם, ויזכור גם את צער השכינה, ויבקש שתשוב להיכלה ולמקומה. (פרק י').

עישון סיגריות – צריך לדעת שאדם חלוש עישון הסיגריות מחליש את הכוחות, ואין אדם רשאי לחבול בעצמו, וגם כיון שכוחות האדם מיועדים לקיום רצון הבורא, ודאי יתבע על שהחליש את כוחותיו. ומלבד זה במשך הזמן האדם מפסיד מזה ממון רב, וכן מבזבז זמן רב על כך ומפסיד מצוות שהיה יכול לעשות בזמן זה, ועל כן יראה האדם שלא להתרגל לזה, ואם התרגל יפסיק בהדרגה, ואז יהיה טוב לו בזה ובבא. (שם).

גנות מידת הגאווה – הנה מידת הגאווה מאוסה מאד, אפי' אם המתגאה הוא אדם נכבד, וכל מי שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז, וכאילו כופר בעיקר, וכתב "השמר לך פן תשכח את ד' אלוהיך". וגאווה שייכת בין בחכמה בין בעושר, ואפי' המתגאה רק בליבו הקב"ה יודע מזה, ואם האדם נותן צדקה לכבוד עצמו, הוא מגונה מאד בעיני ד', וכן מי שלא נותן כראוי לו לפי ממונו, או שלומד ועושה מעשים טובים אבל לא כפי כוחו, לא יצא ידי חובתו, וזה גם סיבה שלא להתגאות, ולהחזיק במידת הענוה. (פרק י"ד).

נפוצות ישראל

הסכנה הגדולה בנסיעה למקומות שמצב הדת שם אינו כראוי

הנה הסיבות העיקריות שמביאות את האדם לעבור לארץ אחרת הם שהאדם חושב ששם הוא יצליח וירויח הרבה כסף, והוא חושב ששם מרוויחים כסף בלי טורח, וגם הוא מקנא בחבריו שהרוויחו שם, ויש כאלו שקרוביהם שלחו להם כרטיס נסיעה, או שנשותיהם לוחצות עליהם ליסוע כדי להביא כסף, או שרואה שהרבה נוסעים לשם וחושב שכך היא הדרך.

והנה לפני שנתייחס לכל אחת מטענות אלו, צריך לדעת כמה גדולה השפעת החברה על האדם, ושהוא חייב להיות בחברה היותר טובה ששייך (אפי' אם שתי המקומות טובים), והרמב"ם כתב שאם אינו יכול ללכת למקום שהולכים בדרך ישרה עליו להיות לבדו, ואם גם זה לא שייך צריך ללכת למדבר, ואדם שנמצא במקום שאינו יכול לקיים מצוות כראוי ישתדל ללכת מאותו מקום אפי' אם הוא מעמיד את עצמו בסכנה. וא"כ כ"ש

זרז לחכות ולהתכונן לביאת המשיח – הנה בזמננו נתקיימו כמעט כל הסימנים שנתנו חז"ל שיהיו לפני ביאת המשיח, והחילול ד' גדול מאד, ונראה שהגלות הוא בבחינת הריון, וזמננו הוא זמן של חבלי לידה, ולבסוף הזמן בודאי יבוא. אמנם צריך כל אחד שיהיו אצלו לפחות בגדר ספק שמא יבוא בימיו, ולהכין עצמו ליום בואו בתשובה ומעשים טובים, ובתורה וגמילות חסדים, באופן שירצה שיבוא המשיח מיד, (ולא שירצה עוד כמה ימים להכין עצמו), וידע שבימות המשיח אין לא זכות ולא חובה, ועליו לנצל את הזמן שעוד אפשר לתקן. וצריכים אנו לבטוח בקב"ה שהוא סובב את הצרות ובודאי בידו לגואלנו, ובאופן זה בודאי יבוא המשיח ולא יאחר. (פרק י"א, ומההשמטה).

זרז למהר לשוב בתשובה – הנה הברכות והקלות שאמורות בפרשת כי תבוא עתידים להתקיים בסוף הגלות, ואז יכירו ישראל שהכל בא עליהם מיד ד', וישובו בתשובה שלימה, והודיע הכתוב שהתשובה "לא נפלאה היא ממך וכו' כי קרוב אליך הדבר מאד", וא"כ כיון שבלאו הכי יהיה עלינו לשוב בתשובה, למה לא נתחיל כבר עכשיו לשוב, והרי נתבע על זה גופא שאיחרנו את התשובה, (כדמצינו שהגרים מעונים מפני שאיחרו להתגייר, והיינו שאף שאין חיוב להתגייר מ"מ כיון שהוכיח סופם שיש להם שכל ישר, יש עליהם טענה למה לא הקדימו), וע"י איחור התשובה אנו מעכבים את השכינה להיות בגלות. ועלינו להתחיל בתשובה בחרטה וידי וקבלה על להבא, והקב"ה יפתח לנו פתח כפתחו של אולם, ומי שבניו אינם שומעים בקולו, יראה ללמד את בן חבירו, ויחשב לו כאילו הם בניו, וע"י התשובה הקב"ה יקבענו לארץ ישראל, ויביא אותנו שם לאהבתו ויראתו, ואז גם הבנים שלא הלכו בדרך התורה ישוּבו בתשובה, ובנים יווכחו שאביהם צדק בתוכחתו, ועל זה נאמר "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". (פרק י"ב, ומההשמטה).

זהירות מרובי דברים המביא ללשון הרע – הנה בכל האיסורים יש אבק איסור, כמו בריבית שקר ליצנות ועריות, וכן בדיבורים אסורים צריך האדם לקצר בדבריו כדי שלא יגיע לכלל איסור, וזה אפי' בשיחה עם אדם אחד, וכ"ש מה שמצוי שרבים מתקבצים יחד וכל אחד מקטרתו בידו וקובעים עצמם לדברים בטלים, שבודאי לא יצלו מדיבורים אסורים (אא"כ קיבלו על עצמם לדבר רק בענייני העולם ומלחמות וכדו'). (פרק י"ג).

שאינן ללכת בשביל כסף למקום שאין שומרים שם את המצוות כראוי. והמצואות היא שבמקום שהולכים נתורפפו כל עמודי הדת ויסודות המצוות, ונכשלים בהרבה עבירות, וא"כ איך יחליף האדם את העולם הנצחי שלו בשביל עולם עובר. אמנם האדם חושב שהוא לא יושפע לרעה, אך האמת שכאשר יראה את חביריו שהיו כמוהו וכעת מזלזלים במצוות, בסופו של דבר ילך גם הוא לאט לאט אחריהם, ואף שבתחילה ירצה לברוח משם בגלל מצב הדת, בסופו של דבר ישאר שם ויביא לשם גם את בניו, וכבר אמר התנא אל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואין לאדם להביא עצמו לידי נסיון, וגם אם יש כאלו שנשארו שם בצדקתם ואמונתם, מניין לו הבטחון שגם הוא יהיה כמותם. ועל כן יראה האדם לחוס על נפשו ולהמנע מליסוע למקומות אלו אף אם הוא משער שירוויח שם הון רב, וכמו שמצינו שהשבתים ויתרו על האפשרות להצליח אצל פרעה והלכו לארץ גושן כדי שלא להתקרב למצרים. (פרק א').

ובפרט אלו המביאים לשם את בניהם עליהם לדעת כי המציאות היא שמסתמא הבנים לא ילכו בדרכיו, ובפרט הבנים הנולדים שם שא"א לחנכם בדרך התורה, ומי שבניו רשעים זה יותר גרוע מאילו לא היו לו בנים כלל, וכמה גדול הבזיון שיהיה לו בעולם העליון מכך, ובכל לילה המלאך גבריאל מכריז ברקיע את מעשי בני האדם, וכמה יצטער כשישמע את מעשי בניו, ובפרט שידע שהוא הגורם לכך.

והמקנא בחבריו שהרויחו שם עליו לדעת שיחד עם זה הפסידו גם הרבה מצות ונכשלו בעבירות, ומי יודע כמה גיהנום יקבלו בשביל לכפר להם על כך, וגם אחרי העונש יהיו במדרגה שפלה מחמת שחיסרו הרבה תורה ומצוות, ומה יש לו לקנא בהם. והקנאה היא מידה גרועה מאד, והיא יכולה להביא את האדם לידי עבירות חמורות, ולבסוף מוציאה אותו מן העולם. ועל כן על האדם לשמוח בחלקו. (פרק ב').

ובאמת גם מה שנראה לו שהיא מדינה מוצלחת זה אינו נכון, כי רק מיעוט קטן שם הם עשירים, אבל השאר עובדים הרבה יותר קשה ממה שעובדים כאן, ומבכים את מר גורלם. וגם אלו העשירים, אם סרו מדרך התורה אין העשירות אלא כדי שיקבלו שכרם בעולם הזה, כדי שיגמרו כאן כל הזכויות שלהם, ואח"כ יהיה נאבדים וכלים בגיהנום, ואדרבה ע"י רבוי השלוה הם חוטאים יותר וזה עצמו סיבה שיאבדו. ואלו שחזרו לכאן עם ממון מרובה, בדרך כלל הממון לא נשאר בידם זמן רב, והטעם הוא מפני שהממון לא הגיע אליהם מברכת ד' אלא בדרך עבירה, וממון כזה או שהוא עוזב את האדם או שהאדם מת ונעזב מאותו ממון, או שהאדם נחלה ומצטער יותר ממה שהיה שמח לפני שהתרבו מעותיו, (אבל ממון שבא מברכת ד' יש עליו שמירה מיוחדת). ועוד צריך לדעת

שבמדינות אלו מצויים רוחות סערה וכדו' הגורמות להרוגים רבים, והסיבה לזה היא שכשהקב"ה רואה שהמדינה מקולקלת במעשיה הוא מענישה כפי הראוי לה, ואמרו חז"ל שאע"פ שבטלו סנהדרין דין ד' מיתות לא בטלו, ומתגלגל על האדם מות כפי שמגיע לו, אלא שבזמן הבית היה העונש על פי התורה בפרסום, וכעת משפטי ד' הם בהסתתר. וגם מי שמשער שהוא ישאר באמונתו, מ"מ כשניתנת רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע, או שירד מכל נכסיו מחמת התחברותו עם הרשעים. (פרק ג').

ומה שהאדם חושב שישגי שם כסף בלא עמל ויגיעה זה אינו נכון, כי יקבל מה שנגזר עליו, ומה שמצוי שם יותר פרנסה הסיבה לזה היא ששם האדם לא מתבייש להתעסק בכל מיני דברים, ואילו גם כאן היה עושה כך ג"כ לא היה חסר לו מזונו, ובאמת המציאות היא ששם עובדים הרבה יותר קשה, ואעפ"כ הרוב הגדול אינם עשירים כלל, וגם ההוצאות שם הם הרבה יותר גבוהות, וא"כ מי שיעבור לשם ימצא את עצמו בהרבה יותר דאגות. וגם מחמת גודל ההכרח לעסוק לפרנסתו יוכל לבוא לידי חילול שבת ונסיונות נוספים, ומוטב לאדם להיות שוטה כל ימיו ולא להיות רשע אפי' שעה אחת לפני המקום, מחמת גודל עונש הגיהנום שהוא יותר קשה מכל היסורים שבעולם, וגם יצטער שם על כך שבניו מזלזלים בו ובדבריו ובדרכיו.

ואלו הנוסעים לשם מחמת שקרוביהם שלחו להם כרטיס נסיעה, זה ודאי אינו סובה ליסוע סתם, וכבר נתבאר שאין שום תועלת בנסיעה לשם, ואם הוא חושב שיחזיר את קרוביו למוטב זה טעות, כי אף שבתחילה יכבדוהו, מ"מ אחרי כמה חודשים שיתחיל להוכיחם ישנאוהו עד שיהיה מוכרח לחזור לביתו, ויצטער מאד על ששמע לעצתם, (ודברים אלו הם בדוקים מתוך הנסיון של אלו שנסעו לשם), ומי שאינו יכול להתאפק מלנסוע לפחות יכין לעצמו כסף לחזור כדי שלא יהיה מוכרח להשאר שם לנצח, וכל זה שייך למי שהוא ירא אלוקים באמת, אבל בסתם אדם ודאי יש לו לחשוש שהוא יושפע מהם ולא ישפיע עליהם, ואין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך. ומי שחושב שיצבור שם מעט ממון ויסע משם לא"י לעבוד את ד' בכל לבב, זה טעות, כי נסיעה לא"י אינה מתירה לפרוץ את הדת, ועוד שלבסוף ישאר שם ולא יסע לא"י, כי כן דרך היצר לדחות למחר, וכך עושה לאדם כל ימיו. (פרק ד').

ואלו הנוסעים לשם מחמת שנשותיהם רוצות שיביאו משם הרבה כסף ויהיו מאושרות על ידי זה לנצח, הרי זה כמו בחטא עץ הדעת שהאשה חשבה שע"י האכילה תהיה מאושרת לנצח, והקב"ה כעס על האדם על ששמע לקולה ולא לקולו, וא"כ ה"ה בענייננו אין לשמוע לה ולהפסיד לעצמו ברוחניות, ואפי' אשתו בוכה ומייללת בקול

אין לחוש לבכיייתה, (וגם בחטא עץ הדעת איתא במדרש שבכתה ויללה עליו בקול).

ואלו הנוסעים מחמת שרואים שהופקר הדבר בעיני הכל, עליהם לזכור את ההפסד הגדול שמפסידים שם ברוחניות, וכמה אנשים נפלו שם ברוחניות, וידע שאם יכול להתפרנס בביתו אפי' שלא ברווח כ"כ, והוא הולך לשם, אם יחטא בגלל זה בודאי לא ינקה מדין של מעלה, ואפי' מי שאין לו עכשיו שום עסק לא ימרה לעבור, אלא יתחזק לחפש איזה עסק, וד' לא ימנע טוב מן ההולכים בתמים. (פרק ה').

תנא דבי אליהו

דרכי טובו של הקב"ה בהנהגתו עם ישראל מעשה העגל, והתרצות הקב"ה לישראל - שנו חכמים: הוי עלוב ועניו לכל אדם, ולאנשי ביתך יותר מכל אדם, צא ולמד מהקב"ה שהיה עלוב ועניו לעמו בכל מקום ולא הלך עמהם כדרכיהם ולא שפט אותם כעונותיהם, אלא התנהג עמהם במידת ענוה שלו, ואלמלא כן לא ניתנה התורה לישראל, שאחר שנתן הקב"ה לישראל תורתו והיה אוהבם אהבה גמורה רצה לתת להם מתנות גדולות, וכשקיבלו ישראל מלכותו ואמרו "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע", ירדו שישים רבוא מלאכי השרת והניחו בראש כל אחד מישראל שני כתרים ככתרו של אדם הראשון, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכיון שסרחו ישראל במעשה העגל ירדו מאה ועשרים רבוא של מלאכי חבלה ונטלו אותם מהם, (ועתיד הקב"ה להחזירם להם לישראל לימות בן דוד ולעוה"ב). והיה בדעתו של הקב"ה שכל אומה ומלכות שיבואו ויקבלו את התורה יהיו חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים, וכיון שעשו את העגל חזר מלאך המות עליהם, וכשירד משה מהר סיני וראה את הסרחון שסרחו ישראל, נסתכל משה בלוחות וראה שפרח הכתב מעליהם, ושברם מתחת ההר, מיד נתאלם משה ושוב לא היה יכול לדבר, ומאותה שעה נגזרה גזירה על ישראל שילמדו את התורה מתוך צער ושעבוד וטלטול וסירוף ודוחק ומתוך שאין להם מזונות, ועל אותו הצער עתיד הקב"ה לשלם להם שכרן לימות בן דוד ולעולם הבא. וארבעים יום האמצעיים של משה נטל משה את האהל ונטה לו מחוץ למחנה, והיו ישראל מתאבלים כל אותן ארבעים יום, עד שנגלה מלך מלכי המלכים הקב"ה ופתח לו למשה פתח של רחמים, ואמר הקב"ה למשה חזור בך והכנס את האהל לתוך המחנה, וכששמע משה שהדבר תלוי בו מיד התפלל על ישראל והיה הקב"ה עניו ומחל להם. ובארבעים יום האחרונים שעלה משה להר סיני להביא את התורה גזרו יום צום ותענית, וביום האחרון גזרו תענית ולנו בתעניתם כדי שלא ישלוט בהם יצר הרע, ולמחרתו השכימו ועלו לפני הר סיני, ישראל היו בוכים לקראת משה, והוא היה בוכה לקראתם, עד שעלתה בכייתם למרום. באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה על

ישראל וקיבל את תשובתם, ובישרה אותם רוח הקודש בשורות טובות ונחמות, ואמר הקב"ה לישראל בני נשבע אני בשמי הגדול שלי ובכסא הכבוד שלי שתהא לכם בכיה זו לששון ולשמחה גדולה, ויהיה לכם יום זה יום סליחה וכפרה ומחילה לכם ולבניכם ולבני בניכם עד סוף כל הדורות.

צדקתו של אהרן - כתיב באהרן "תורת אמת היתה בפיהו, ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך איתי, ורבים השיב מעון, כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ד' צבאות הוא". לא עבד אהרן עבודת אלילים אלא עיכב אותם עד שיבא משה. וי"א שכדרך שעשה יעקב אבינו שהיה מקיים את כל התורה כולה קודם שניתנה ואמר "הסירו את אלקי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלותיכם", ושכרו היה שפחדו ממנו אומות העולם אחרי מעשה שכם ודינה, וכמו כן נתכוין אהרן לבטל עבודת אלילים, והיה מקיים את התורה קודם שניתנה, ואף על פי כן העלה עליו הכתוב כאלו עבד ע"ז, שנאמר "ויגוף ד' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן". (פרק ד').

ע"י העניות ישראל עושים תשובה ועוסקים בתורה ומצוות - דל שבישראל שנתדלדל מנכסיו דומה למלך בשר ודם שגזר על בנו שלא יכנס לתוך סעודתו, והמלך יודע בבנו שהוא רעב וצמא, ואמר המלך אשרי מי שיכניס את בני לתוך ביתו ויתן לו פת לחם וקיתון של מים כדי שיאכל וישתה, שהרי כל שיש לי הרי הוא של בני, ואם בא רשע בן עני בן אביו בן דל ועשה תשובה הוא נקרא צדיק ורע לו, ואם לא עשה תשובה נקרא רשע ורע לו, מלמד שחזר הקב"ה על כל מידות שבעולם ולא מצא מידה טובה לישראל אלא עניות, שמתוך עניותם של ישראל הם יראים את ד', שאם אין להם לחם לאכול ובגד ללבוש ושמן לסוך הם מבקשים רחמים מן הממציא כל המציאות, כי ע"י עניות הם יראים את ד', ואין צדקות וגמילות חסדים ויראת שמים בא אלא מתוך עניות, ואין אדם לומד דברי תורה אלא מתוך עניות.

העולם עומד על התלמידי חכמים - בכל יום יוצאים מלאכי חבלה לפני הקב"ה לחבל את כל העולם כולו, ואלמלא בתי כנסיות ובתי מדרשות שהיו תלמידי חכמים יושבים בהם ועוסקים בדברי תורה היו מחבלים את כל העולם כולו מיד, וכל העולם כולו נשען על אותם ת"ח. (פרק ה').

רחמי הקב"ה על ישראל - כתיב "פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים", באותה שעה אמר משה בליבו אם כן יש צדיק ורע לו, ושמא אין כל ישראל חפצים אלא רק שלא לעמוד בדרכיו ובמצותיו של הקב"ה ח"ו ונחתם גזר דינם והרי הם לוקים בכל שעה, ואמר משה "ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך", מיד ירד הקב"ה לסוף דעתו של משה והראה לו כל דור וחכמיו ופרנסיו ונביאיו ודורשיו, והראה לו מידותיו שהוא מתנהג בהם בעוה"ז ובעוה"ב, ואמר לו למשה הרי אתה אומר מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב

לו ויש רשע ורע לו, אין אתה יכול לעמוד על כל מדותי, אלא הריני מודיעך מקצת מדותי, כשאני רואה בני אדם אע"פ שאין בהם תהילה ושבח של תורה ומעשים טובים לא במעשה ידיהן ולא במעשה אבותיהן, אלא רק בשביל שהן עומדים ומודים ומברכים ומשבחים ומרבים תחנונים לפני אני נזקק להם וכופל להם מזונותיהן. וכתיב "ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך" - טובי לא נאמר אלא כל טובי, אלו הן י"ג מידות של רחמים, כיון שראה משה שמידתו של הקב"ה של חסד ושל רחמנות הוא, מיד נתעטף ועמד בתפילה לפני הקב"ה, שנאמר "וימרה משה ויקוד ארצה וישתחו, ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך ד', ילך נא ד' בקרבנו, כי עם קשה ערף הוא, וסלחת לעווננו ולחטאתינו ונחלתנו". דבר אחר: אילו נאמר טובי ולא כל טובי הייתי אומר אין כאן ימות בן דוד, וכשהוא אומר כל טובי יש כאן ימות בן דוד שיבא במהרה בימינו אמן סלה. (פרק ו').

וכן במידת הטוב, כשאדם עושה מצוה קנסו עליו טובה עד ארבעה דורות, תדע לך שכן הוא, שכן מצינו ביהוא שנאמר "ויאמר ד' אל יהוא, יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני וגו', בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל", יהוא בן נמשי היה ירא שמים ולא הלך אחר עגלי זהב שעשה ירבעם בן נבט, אלא אח"כ כיון שבא לידי גדולה ומלכות קלקל מעשיו, וכשבא יהואחז בנו והלך אחריו אם היה עושה תשובה אז נקרא צדיק וטוב לו, אבל כיון שלא עשה תשובה אז נקרא רשע וטוב לו. וירבעם בן יואש היה נוהג כבוד בנביאים, לכן אותן העמים מה שלא מסר הקב"ה ביד יהושע בן נון ולא ביד דוד מלך ישראל מסר הקב"ה ביד ירבעם בן יואש אע"פ שהיה עובד עבודת אלילים, משום שלא קיבל לשון הרע על עמוס, מכאן אמרו מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, וכן במידה הזאת הוא נוהג בכל ישראל בכל מקומות מושבותם ובכל העכו"ם וכל משפחות האדמה. (פרק ז').

במידות הללו שמח הקב"ה כנגד עושה טובה, וכועס הוא כנגד עושה רעה, עד שלא ברא הקב"ה את האדם על הארץ אז היתה דעתו יפה עליו כביכול, אבל לאחר שברא בני אדם הכעיסו להקב"ה במעלליהם ובדרכיהם הרעים, אז הכניס כביכול יגון ואנחה בליבו ואין לו קורת רוח בכל העולם. תדע לך שכן הוא, כי שלש מאות שנה עבדו ישראל עבודת אלילים בימי שפוט השופטים, עד שמסר הקב"ה את ישראל ביד כושן רשעתים, ובידי יבין מלך חצור, וכן בידי שאר עכו"ם, וכשחזרו ישראל ועשו תשובה מיד חזר הקב"ה וגאל את ישראל מידיהם, וכן נאצו והכעיסו ישראל את בוראם ועבדו עבודה זרה שלש מאות ותשעים שנה בימי הבית הראשון (מתוך ארבע מאות ועשר שנים שישבו ישראל בבית ראשון), וכל נביא ונביא שהיה מדבר עם ישראל והיה מוכיח אותן שיחזרו בתשובה לא היו רוצים בטובתו של הנביא, אלא היו אומרים לו אי אפשר בנבואתך ואין אנו רוצים בנבואתך.

הרעב בימי אחאב ואליהו - אחאב מלך ישראל שאל את אליהו התשבי ואמר לו כתוב בתורתך שאם נעבוד עבודה זרה לא יהיה מטר, ואנו

עובדים עבודה זרה ואין הגשמים נעצרים, מיד נתמלא אליהו חימה גדולה על אחאב, ואמר לו לאחאב ריקה מאסת את מי שברא את כל העולם כולו לכבודו, ואת מי שנתן התורה לכבודו, חייך שאין אני דן אותך אלא מתוך דברך, "חי ד' אלקי ישראל אשר עמדת לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי", מיד נטל אליהו את המפתח של מטר והלך לו, והיה רעב גדול עד שאמר לו הקב"ה לאלהיו לך הראה אל אחאב ואתנה מטר, ולקח אותו למקום שבקשו אבותיהם של ישראל רחמים על בניהם בהר האלקים בחורב, והיה לו לאלהיו לומר לפני הקב"ה רבוננו של עולם בניך הם בני בחוניך, הם בני אברהם יצחק ויעקב שעשו רצונך בעולם, ולא די שלא אמר כן אלא אמר "קנא קנאתי לד' אלקי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל" וגו', מיד התחיל הקב"ה לדבר עם אליהו דברי תנחומין ואמר לו כשנגלית ליתן תורה לישראל לא נגלו עמי אלא מלאכי השרת שהן רוצים בטובתן של ישראל, והמתין לו לאלהיו שלש שעות ועדיין הוא עומד בדבריו הראשונים, באותה שעה אמר הקב"ה לאלהיו "לך שוב לדרכך מדברה דמשק וגו', ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך וגו', ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתך", ומה שיש בדעתך אין אני יכול לעשות. (פרק ח').

כיצד לימד הקב"ה את הושע הנביא שיבקש רחמים על ישראל - בימי עוזיהו מלך יהודה נתנבאו ארבעה נביאים זקנים - הושע ישעיה עמוס ומיכה, והושע בן בארי היה הזקן שבכולם, והקב"ה היה צופה בכולם מי מהם מבקש רחמים על בניו, והיה עליהם לבקש רחמים על ישראל שימחול הקב"ה עוונותיהם, וכשאמר הושע לקב"ה כל העולם כולו שלך הוא - הבא עם אחר תחתיהם, אמר לו הקב"ה לך קח לך אשת זנונים ויהיו לך ממנה בנים זנונים, ולאחר שנולדו לו שני בנים ובת אחת ונגזר על ישראל שלש גזירות בעבורם, אמר לו הקב"ה להושע, הושע מפני מה לא למדת מן משה רבך שכשדברתי עימו פירש מן האשה, אמר לפניו רבוננו של עולם אין אני יכול להוציאה ולא לגרשה שכבר יש לי בנים ממנה, א"ל הקב"ה להושע ומה אתה שנשאת אשת זנונים ובניך הם בני זנונים ואין אתה יודע אם אותן הבנים הם ממך אם הם משל אחרים אתה אומר שאין אתה יכול לא להוציאה ולא לגרשה משום שכבר יש לך בנים ממנה, כ"ש בני ישראל הללו שהם חביבי בני חביבי בני אברהם יצחק ויעקב והם קנין אחד מה' קניינים שקניתי לי בעולמי (תורה אברהם בית המקדש שמים וארץ וישראל) איך אוכל לשלחם מעל פני, כיון שידע הושע שחטא התחיל לבקש רחמים על עצמו, אמר לו הקב"ה להושע, הושע עד שאתה מבקש רחמים על עצמך, בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך, מיד עמד הושע וביקש רחמים עליהם וביטל הגזירות והתחיל לברך את ישראל.

בימי אחז מלך יהודה היו ישראל עושים דברי תורה ומצוות, עמד אחז וחתם את התורה וגזר על ישראל שלא יעסקו בתורה ובמצוות, עד שאמר לו

הקב"ה לישעיה לך אמור לו לאחז לאו בשר ודם אתה שאל לך אות מעם ד', ואחז לא רצה.

בימי מנשה בן חזקיה מלך יהודה עמדו ישראל ועשו צלם של ארבעה פנים והעמידוהו בהיכל כדי שלא יתפלל שום אדם להקב"ה שם, אמר לו הקב"ה לישעיה לך אמור לו שכל העליונים שלי ורק אתם מפסידים שאין שכינתי בתוכם, ולבסוף שהורידוהו לבבל ונתנוהו במחבת אש וכל האלילים לא עזרו לו שב בתשובה ונכנע לקב"ה והתפלל, והקב"ה שמע תפילתו והחזירו למלכותו, וידע מנשה כי ד' הוא האלוקים. אם תאמר כיון שאדם עבר עבירה ימות מיד, א"כ יחרב העולם כולו. צא ולמד ממנשה שלא הניח ע"ז בעולם שלא עבד אותה, וחס עליו הקב"ה ולא הרגו מפני שעשה תשובה ומפני הצדיקים שעתידין לצאת ממנו. מכאן אמרו אפילו הגדיל אדם הרבה עבירות זו למעלה מזו, ואפילו חירף וגידף כלפי מעלה, ואח"כ הוא חוזר בתשובה, אמר הקב"ה הריני עמו ברחמים ואני מקבל את תשובתו ומוחל לו על כל עונותיו, מפני שאני חפץ בתשובתו ולא בעונשו.

גלות עשרת השבטים - בימי הושע בן אלה מלך ישראל נלכדה הארץ וגלו עשרת השבטים, ולמה זה אירע דווקא בימיו, מפני שמשעמד ירבעם בן נבט עד שבא הושע בן אלה היתה עבודת אלילים תלויה ביחיד שהמלך מנע את העם מלעלות לרגל לירושלים, והיה קשה לפני הקב"ה להגלות רבים מישראל בשביל עוון היחיד, אבל משבא הושע בן אלה וביטל את כל המשמרות שמנעו אותם מלעלות לרגל לירושלים ולא אמר שכולם יעלו לירושלים, היה הקולר תלוי בצואר הרבים, לכן עליו הכתוב אומר (מלכים ב' יז) "ויעש הרע בעיני ד' רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו", מכאן אמרו כל העושה מצוה ואינו גומרה מתחייב בנפשו ובכל אשר לו וקובר את אשתו ואת בניו.

גלות ישראל בזמן חורבן בית ראשון - בימי צדקיהו מלך יהודה היה ירמיהו הנביא מתנבא על ישראל מה אם יעשו תשובה ויחזרו למוטב, ועמדו ישראל עליו להורגו והשליכו את ירמיהו לבור טיט, ואח"כ העלוהו מן הבור טיט ונתנו אותו בחצר המטרה, ופעמים רבות עמדו ישראל על ירמיהו להורגו, והיה ירמיהו מקללם קללות רבות, וכל פעם היה הקב"ה מתאנח כנגדו, ואז בימי צדקיהו גלו עשרת השבטים שחזרו בימי יאשיהו (הגרח"ק), וגלו עמהם שבט יהודה ובנימין, וגלו עמהם בני ירושלים, והיה הקב"ה מבקש לילך עמהם בגלות,

ונתקבצו מלאכי השרת לרצותו ולנחמו ואמרו יש לך בעולם ע' אומות, ואנו אין לנו לא חקר ולא מספר, אמר להם הקב"ה למלאכי השרת וכי בשר ודם אני שאני צריך לניחומים, ניחומים אלו ניאוצים הם לפני, לכו ורדו מלפני וראו את עמי ישראל איך הם הולכים בגולה ומשאות גדולות על כתפיהם, מיד ירדו מלאכי השרת ונטלו את משאם של ישראל מעל כתפיהם, ומיד יצאה השכינה גם כן עם ישראל בגולה. (פרק ט').

לא יהא אדם יורד לידי תרעומות על הקב"ה בזמן שהוא רואה בני אדם אחד צדיק וטוב לו ואחד צדיק ורע לו ואחד רשע וטוב לו ואחד רשע ורע לו. ואם הוא יורד לידי תרעומות על הקב"ה הרי זה מתחייב בנפשו.

תתקע ד' דורות קודם שנברא העולם ישב הקב"ה ודרש וחקר וצרף ובחן את כל דברי התורה רמ"ח פעמים כנגד רמ"ח אברים שבאדם, ואח"כ הוציא הקב"ה את כל דברי התורה וקבע אותה בתורתו, ואם דבר אחד ממנה זו ממקומו קלקל את העולם כולו.

כמה מקומות ששינה הקב"ה ממה שהיה בדעתו מתחילה ויצא מזה חורבן גדול - היה עולה בדעתו של הקב"ה שלא ליתן פתחון פה לבהמה חיה ועוף, ומעט שנתן פתחון פה אל הנחש עמד הנחש וקלקל את העולם כולו. וכן בעשרה דורות מאדם ועד נח היה עולה בדעתו של הקב"ה שיפקוד עון אבות על בנים, ומעט שלא היה פוקד מיד עמדו וקלקלו את מעשיהם ובעטו מתוך הטובה ומרדו בקב"ה וכפרו בהשגחתו ובאו לידי גזל וחמס עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, והיו מהלכים ערומים. וכן בעשרה דורות מן נח ועד אברהם היה עולה בדעתו של הקב"ה שיפקוד עון אבות על בנים, ומעט שלא היה פוקד, ועשה את כולם לשון אחד, מיד עמדו וקלקלו את מעשיהם ובקשו להחריב את כל העולם כולו במעשיהם הרעים ומרדו בהקב"ה. וכן היה עולה בדעתו של הקב"ה ליתן את כתר מלכות לדוד ולזרעו עד עולם, וכשניתנה מעט למלכי ישראל מיד עמדו וקלקלו בה את מעשיהם ובקשו להחריב את כל העולם כולו במעשיהם הרעים. וכן היה עולה בדעתו של הקב"ה ליתן התורה הקדושה רק לישראל משום שהם קדושים, וע"י שניתנה מעט לבלעם עמד וקלקל בה את מעשיו ובקש להחריב את כל העולם כולו במעשיו הרעים, ולא הניח הקב"ה דבר בעולם שלא היה

מגלה לבלעם, מפני שהקב"ה היה יודע שעתידין האומות לומר לפני הקב"ה אלו נתת לנו נביא כמו משה היינו מקבלים את תורתך כישראל, ולפיכך נתן להם את בלעם בן בעור שהיה מעולה בחכמתו כמשה, אמנם במשה כתיב "ויקרא אל משה" ובבלעם כתיב "ויקרא אל בלעם", ומאידך בבלעם כתיב "וידע דעת עליון" ובמשה כתיב "הודיעני נא את דרכך", אבל לא נמצא בעולם לא דרך טובה ולא דרך צדקה שהיה בא ע"י בלעם, אלא הוא בא לידי לשון הרע ובקש להחריב את כל העולם כולו, באותה שעה נשבע הקב"ה לעמו ישראל שלא ישרה את שכינתו עוד על עכו"ם רק בישראל לבד, ושלא ישנה את ישראל בעם אחר, ולא יחליפם באומה אחרת. (פרק י').

מעלת היסורים - אין יסורים באין על ישראל אלא לטובתם ומחמת אהבתם, תלמידי חכמים הצדיקים שמתים להם בניהם בקטנותם, זה מכפר להן על עונותיהם בעוה"ז והם באים בטהרה לחיי העולם הבא. הצדיקים תחילתם מריבה וסופם שמחה, והרשעים תחילתם שמחה וסופם מריבה. פרעה מלך מצרים אמר בילדותו "לי יאורי ואני עשיתיני", וסופו "מרכבות פרעה וחילו ירה בים". סנחריב בילדותו אמר שהקב"ה לא יציל את ירושלמים בידו, וסופו שד' הכה את מחנהו ובניו הכוהו בחרב. נבוכדנצר מלך בבל בילדותו אמר "אעלה על במתי עב אדמה לעליון", וסופו "אך אל שאול תורד אל ירכתי בור". וכן שאר כל רשעי עכו"ם תחילתם שמחה ובסופם ירדו לשאול, שמיום שנברא העולם עד מתן תורה חזר הקב"ה על כל אומה ולשון ואמר להם שיקבלו את התורה, ולא קיבלו אותה, ובכל דור ודור היו באים עדים ומעידים אותם, ואלו הן אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי ואיוב מארץ עוף ובעור ובלעם בן בעור והוא היה האחרון שבכולם, וכתיב "מימינו אש דת למו" - מימין של הקב"ה תצא אש לעכו"ם שירדו לשאול. ומניין שהצדיקים תחלתן מריבה ובסופן שמחה, אברהם היתה לו מריבה בילדותו עם רועי מקנה לוט, ובסופו כתיב "ואברהם זקן בא בימים וד' ברח את אברהם בכל", וכן יצחק היתה לו מריבה בילדותו עם רועי גרר, ובסופו כתיב "ויעש להם משתה", וכן יעקב היתה לו מריבה בילדותו ובסופו שמחה. (פרק י"א).

חדש

גיתן להשיג שוב את הסט תמצית הש"ס (ללא תוס') על כל הש"ס במחיר 120 ש.
ותמצית משנ"ב, 6 חלקים ב6 חוברות.
עלות חוברת 10 ש"ט 50 ש.

כמו כן גיתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור ובי"ש ונו"כ), על הלכות שבת, מועדים, נדה ומקואות.

נקודות מכירה בירושלים בני ברק מודיעין
עילית בית שמש אופקים רכסים ועוד.

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון?

באפשרותך לזכות לזמנים נוספים,
גיתן לתרום ב'גדרים פלוס' קופת 'תמצית'

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה
ברורה חפץ חיים ואהבת חסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד
יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669

- במייל 7692282@gmail.com

- בגדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ש"ח במזומן,

זיכוי 300 ש"ח ברשת 'יפה נוח', 101 זוכים

בזיכוי 100 ש"ח ברשת 'יפה נוח'.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית
החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר
(לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- בנקודות ההפצה

- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות
הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי
מוסר וספרי חפץ חיים.

או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי,
חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה,
תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.